

Lyssnandets funktionella analfabeter

En introduktion till lyssningens ABC

Kent Adelman

Inledning

Som stöd för dagens svensklärare och lärarstuderande i ämnet Svenska finns ingen västerländsk lysstradition, ingen svensk skoltradition för lyssaspekten, ingen svensk lyssforskning, ingen svensk lysslitteratur, inga svenska lyssbegrepp och inga explicita kursplanemål eller betygskriterier för aspekten Lyssna i ämnena Svenska och Svenska som andraspråk.

Dagens lärare saknar kort sagt en adekvat utbildning för aspekten Lyssna. De har inte utbildning för modersmålets¹ alla aspekter, d.v.s. de har utbildning i tre undervisningsaspekter men ska i sin undervisning använda och undervisa om fyra.² Annorlunda uttryckt och mycket tillspetsat skulle man därför kunna säga att alla Sveriges svensklärare f.n. saknar en fullständig och formell kompetens att undervisa i hela svenskämnet. (Adelman 2002:270f., mina noter)

Eftersom dagens svensklärare saknar en adekvat utbildning för *lyssaspekten* har de således inte ”relevanta ämneskunskaper” (Högskoleförordningen, SFS 1996:913) i *hela* ämnet Svenska. När det gäller den svåra konsten att lyssna är det därför rimligt att anta att de genomsnittliga lysskunskaperna ligger på en så pass låg nivå att vi här kan tala om lyssnandets funktionella analfabeter.

Ur ett nordiskt perspektiv ingår den här texten i en långsiktig strategi³ att alfabetisera och medvetandegöra såväl skolfolk och forskare som näringsliv och politiker om att lyssna är en viktig kommunikativ kompetens, att lyssreception är minst halva talspråket, och att lyssna är en färdighet som går att lära och utveckla. Ur ett svenskämnesperspektiv kan man säga att texten försöker *Att bygga broar* - mellan såväl talspråkets båda aktiviteter, att tala och lyssna, som modersmålets båda receptionsdiscipliner, att läsa och lyssna. Genom att lyfta fram en minimikurs för de lyssfattiga kan man slutligen även se texten som en introduktion till lyssningens ABC, med *alfabetets avlyssning, bedömning av lyssutveckling* och *centrala lyssbegrepp*. Eller annorlunda uttryckt: Vad varje

¹ Med modersmål menar jag alla modersmål, d.v.s. såväl svenska som alla andra modersmål.

² Se *Lpo 94* (2009:10): att varje elev “lärt sig att lyssna”.

³ Se www.lyssna.org

svensklärare och lärarstuderande i svenska bör veta om lyssnande. Välkommen till din (kanske) första lysslektion.

Tio centrala lyssbegrepp

Låt oss börja bakifrån med bokstaven C: ”C” som i *centrala begrepp*. En av de viktigaste uppgifterna för forskningsämnet Svenska med didaktisk inriktning är att utveckla ett funktionellt metaspråk. Detta gäller även för receptionsdisciplinen Lyssna. Utan adekvata begrepp för olika delar av talspråksreception kan vi inte tala *om* lyssnandet, inte lära oss att lyssna på olika sätt och inte följa och bedöma vår egen eller studenternas/elevernas lyssutveckling i lärandets vardags-praktiker. Med en travesti på den österrikiske filosofen Ludwig Wittgenstein skulle man kunna säga att *utan lyssbegrepp måste man tiga*.⁴

Vilka är då de centrala lyssbegreppen? I min avhandling (Adelmann 2002 kap. 5.1) försöker jag att skapa en interdisciplinär kommunikation på lyssforskningens mångvetenskapliga arbetsområde genom att utgå från en bred teoretisk ram. Som gränsöverskridande teoretiker använder jag den ryske litteraturvetaren och språkfilosofen Mikhail Mikhailovich Bakhtin (1895-1975), och jag tar min utgångspunkt i några av hans centrala begrepp, nämligen ’röst’, ’yttrande’, ’dialogism’⁵ och ’kontext’.⁶ Något kort om vart och ett av dessa begrepp.

När det gäller begreppet ’röst’ säger Bakhtin att han *hör* röster i allting (1999:169): ”there are no voiceless words that belong to no one” (1999:124). Bakhtins egen definition av begreppet finns i *Problems of Dostoevsky’s Poetics* (1984 [1929/1963]) och lyder så här:

This includes height, range, timbre, aesthetic category (lyric, dramatic, etc.). It also includes a person’s worldview and fate. A person enters into dialogue as an integral voice. He participates in it not only with his thoughts, but with his fate and with his entire individuality. (Bakhtin 1984:293)⁷

Röstbegreppet omfattar enligt Bakhtin alltså inte endast orden och ljuden, utan även den enskilda människans unika synfält, d.v.s. hela personligheten. Det

⁴ Den sista aforismen i Ludwig Wittgensteins (1889-1951) berömda avhandling *Tractatus Logico-Philosophicus* från 1919 lyder: ”Vad man icke kan tala om, därom måste man tiga.”

⁵ Uttrycket användes aldrig av Bakhtin själv utan det är den amerikanske bakhtin-kännaren Michael Holquist som har summerat hans arbeten under begreppet ’dialogism’ (se t.ex. 1997 [1990], *Dialogism. Bakhtin and his world*).

⁶ Tidigare har kända klassrumsforskare som Olga Dysthe (1996, *Det flerstämmiga klassrummet*) och Martin Nystrand (1997, *Opening dialogue*) byggt sina undersökningar på Bakhtins teorier.

⁷ Inför publiceringen av Dostojevskij-bokens andra upplaga (1963) gjorde Bakhtin 1961 några anteckningar, vilka publicerades 1977 och är inkluderade i Appendix II i utgåvan från 1984. Bakhtins definition av ’röst’ ingår i dessa anteckningar från 1961.

betyder att du med din röst anger ett perspektiv på världen, hur du som individ situationellt orienterar dig gentemot andra, förkroppsligad i din röst (Bakhtin 1984:296).

Med din röst skapar du yttranden, som Bakhtin menar är den grundläggande analysenheten vid talkommunikation (1999:73). Ett yttrande kan variera i längd från ett enstaka ord till en roman eller en artikel (som den här). Som lyssnare intar du en aktiv, responderande attityd (1999:68) och ger en öppen eller dold respons (1999:71), muntlig eller skriftlig, nu eller senare, i talkommunikationens komplexa och oändliga kedja av yttranden i olika talgenrer.

På så sätt är alla yttranden dialogiskt relaterade till varandra. ”Being heard as such is already a dialogic relation”, säger Bakhtin (1999: 127). Bakhtin, liksom vi på den här konferensen, använder sig av bro-metaforen och menar att det är ’ordet’ som binder samman varje talare med sin lyssnare. Men Bakhtin vidgar dessutom begreppet ’dialog’ till att omfatta inte bara språket och litteraturen utan även människans hela existens:

The single adequate form for *verbally expressing* authentic human life is the *open-ended dialogue*. Life by its very nature is dialogic. To live means to participate in dialogue: to ask questions, to heed, to respond, to agree, and so forth. (Bakhtin 1984:293)

Valentin Nikolaevich Volosinov (1895-1936) var medlem i forskningsgruppen runt Bakhtin och publicerade bl.a. huvudverket *Marxism and the Philosophy of Language* (1996 [1929/1973]). Han hävdar där att kontexten är en integrerad del av varje yttrande. Det betyder att interaktionen mellan olika yttranden alltid också innebär en interaktion mellan olika kontexter. När vi rycker loss eller lånar ett yttrande från en kontext och placerar det i en annan (som jag gör nu), så samspelar två olika kontexter inom samma syntaktiska struktur. Då uppstår också en spänning mellan dessa olika kontexter, olika perspektiv och olika röster.

Med hjälp av de här fyra övergripande begreppen anlägger vi ett dialogiskt synsätt och ger uttryck för ett helhetsperspektiv. Om vi sedan går från det allmänna och generella till det speciella och specifika så är en möjlig utgångspunkt några definitioner och distinktioner från lyssnarfältet.

Den amerikanska organisationen International Listening Associations (ILA)⁸ officiella definition av begreppet ’lyssnande’⁹ från 1996 lyder på följande sätt: ”Listening: the process of receiving, constructing meaning from, and responding to spoken and/or nonverbal messages.” (Purdy & Borisoff 1997:6) Denna definition blev också accepterad av National Communication Association (NCA) som utgångspunkt för lyssmålen i det amerikanska läroplansarbetet (’curriculum’) och deras ”K-12 standards and competencies document”

⁸ Se www.listen.org

⁹ I Sverige är sedan 2004 det allmänt vedertagna ämnesordet ’lyssnande’ enligt SAB:s ämnesordlista (jfr Adelman 2002:15).

(*Competent communicators* 1998:1). Här framgår det t.ex. att ämnesaspekten Lyssna handlar om en process¹⁰ (se Adelman 2002 kap. 3.2.3), samt meningskapande av och respons på verbalt och ickeverbalt språk.

En annan avgränsning av lyssbegreppet är de fyra huvudbetydelseerna i svenska språket enligt *Svenska Akademiens ordbok*¹¹. Den första huvudbetydelsen handlar om det fysiska hörandet och att uppfatta genom perception. Den andra gäller förmågan till riktad uppmärksamhet för att tolka och förstå genom att konstruera mening. Precis som för läsprocessen kan vi alltså i lyssprocessen göra en viktig åtskillnad mellan att 'uppfatta' och att 'förstå'. Den tredje betydelsen, att lyssna i smyg (eller tjuvlyssna), kan ses som ett specialfall av den förra, att tolka och förstå, medan den fjärde och sista betydelsen vidgar begreppet till att omfatta bildlika uttryck som att "Lyssna till förnuftets röst".

En tredje viktig precisering i skolsammanhang är alltid skillnaden mellan vardagsspråk och fackspråk, så även när det gäller lyssbegrepp. Empati-begreppet, som är en viktig del av begreppsdomänen, står t.ex. inte för ett vardagligt beteende med vänlighet och tillmötesgående eller inlevelse i största allmänhet. Istället handlar den empatiska förmågan här om dels empatisk förståelse, där vi skiljer mellan att *veta* vad en annan person känner (kognitivt) och att mer eller mindre *känna* vad denna person upplever (affektivt), dels empatiskt beteende, där vi kommunicerar och *visar* vår empati, verbalt och ickeverbalt (Brownell 1996, Holm 1992).

För den lyssundervisande svenskläraren ingår ord som 'röst', 'yttrande', 'dialog', 'kontext', 'process', 'respons', 'uppfatta', 'uppmärksamhet', 'förstå' och 'empati' alltså inte enbart i vardagsspråket, utan är också tio centrala lyssbegrepp som får ett djup i det professionella yrkesspråket för svensklärare och svenskläroverbildare.

Sex bedömningsunderlag för lyssutveckling

Vi fortsätter med bokstaven B: "B" – som i *bedömning*. Som undervisande lärare i svenska ska jag inhämta ett underlag för bedömning av elevernas språkutveckling, inte bara när det gäller elevernas Tal-, Läs- och Skrivutveckling, utan även när det gäller Lyssutvecklingen. I *Konsten att lyssna* (Adelman 2009 kap. 13) argumenterar jag för att lärarens didaktiska lyssnande innefattar observationslyssnande, dokumenterat lyssnande, analyserat lyssnande, presenterat lyssnande, bedömning av lyssutveckling samt mål för lyssutveckling. I annat fall blir det nämligen svårt för läraren att bedöma elevens visade förmåga till observationer och dokumentationer av talspråk, muntliga analyser och pre-

¹⁰ Denna process är dock inte identisk med läsprocessen, vilket australiensaren Donald Spearritt visade i sin avhandling *Listening Comprehension* från 1962.

¹¹ Artikeln om *lyssna* är tryckt 1941 med spaltnummer L 1348 i SAOB. Adress: <http://g3.spraakdata.gu.se/saob>

sentationer, självskattning och språkutveckling i förhållande till de individuella lyssmålen. Låt oss här säga något om lyssutvecklingen och målen för denna lyssutveckling. Jag tar det sista först.

Som påpekades i inledningen saknas tills vidare tydliga kursplanemål för lyssaspekten i ämnet Svenska¹² (se Adelman 2002 kap. 2.2). Men de grundläggande kompetensmålen för lyssutveckling skulle kunna sammanfattas under rubrikerna lysskunskap, lyssbeteende och lyssattityd (Adelman 2009:246). Lysskompetensen kunskap skulle då kunna innefatta kunskaper om exempelvis de didaktiska spelreglerna för talspråksinteraktion, lyssbegrepp, lyssprocessen och olika sätt att lyssna och respondera.

Men i likhet med empatibegreppet (se ovan) räcker det inte med att ha kunskaper *om* något, utan det gäller också att kunna omsätta dessa kunskaper, verbalt och ickeverbalt, i ett konkret lyssbeteende och en visad lyssattityd. Lyssbeteendet visar då din förmåga att exempelvis ge konstruktiv och lyssanpassad respons eller att hantera interna och externa lysstörningar. På samma sätt visar du med din lyssattityd t.ex. din vilja att utveckla ditt lyssnande eller din vilja att ta ansvar för kommunikationen.

Dessa övergripande mål kan operationaliseras i konkreta och observerbara delmål, som i sin tur utgör innehållet i bedömningsunderlagen för lyssutveckling. Om vi därmed övergår till lyssutvecklingen så kan vi där, precis som för läsutvecklingen, gå från det mycket konkreta till det mera abstrakta. I *Konsten att lyssna* (Adelman 2009:232-239) finns bl.a. sex bedömningsunderlag för lyssutveckling, där de första två rör sig på en mer allmän och grundläggande nivå, de följande två underlagen är något mer krävande, och de båda sista underlagen ligger på en abstrakt nivå för en mer avancerad mental lyssutveckling. Jag ska något kommentera var och en av dessa nivåer.

Den konkreta och grundläggande nivån kan sammanfattas i förmågan att lyssna till andra samt att ge konstruktiv och lyssanpassad respons. När det gäller förmågan att lyssna till andra kan det handla om så vardagliga och till synes självklara samtalsregler som att låta talaren tala till punkt och att upprätthålla en bekväm ögonkontakt med talaren. Men det kan också handla om förmågan att koncentrera sig på *vad* som sägs (och inte *hur*) eller att (försöka) följa den röda tråden. Det betyder exempelvis att den som inte låter talaren tala till punkt inte heller når upp till kompetensmålet (se ovan) att följa de didaktiska spelreglerna för vanlig talspråksinteraktion.

Även när det gäller förmågan att ge konstruktiv och lyssanpassad respons handlar det ofta om grundläggande förhållningssätt som att skilja på sak och person eller att hålla den givna responsen i normal samtalston. Men den konstruktiva och lyssanpassade responsen kan också bestå av en uppföljande fråga, där lyssnaren bjuder in till en fortsättning, eller en emotionellt förstående

¹² Däremot finns lyssperspektivet numera representerat i en del stödmaterial från Skolverket, exempelvis *Språket på väg I & II* (2008), ett diagnosmaterial i svenska och svenska som andraspråk för grundskolans åk 6-9.

respons, där den andre blir känslomässigt bekräftad. Den som ägnar sig åt personangrepp eller skriker åt sin meningsmotståndare klarar således inte av delmålen att fokusera på beteende (i.s.f. person) eller att tala i normal samtalston (i.s.f. att t.ex. vara verbalt aggressiv).

Den något mer krävande nivån kan vi kalla förmågan att lyssna och svara på olika sätt i olika situationer och kontexter. Eftersom lyssprocessen precis som läsprocessen handlar om i huvudsak dolda processer som inte kan observeras direkt, så blir alla modeller mer eller mindre hypotetiska konstruktioner. Men det betyder samtidigt att de delprocesser som är observerbara blir desto viktigare.

Enligt ILA:s definition (se ovan) omfattar lyssprocessen även responsen på verbalt och ickeverbalt språk. Då inkluderas öppna och beteendemässiga delar av processen som verbalt beteende, d.v.s. öppna responser, ickeverbalt beteende, i form av exempelvis kroppsrörelser, och interaktivt beteende, som t.ex. att inte avbryta. Det innebär att valideringen av processen underlättas när flera av de ingående delprocesserna är observerbara:

Liksom vid motsvarande forskning om läs-, skriv- och talprocessen sluter sig alltså forskarna till existensen av de ingående delprocesserna på grundval av observerade fenomen eller beteenden. (Adelmann 2002:72)

Den bärande tanken, liksom hos Bakhtin (1984 & 1999), är således att ett tidigare lyssnande på ett eller annat sätt manifesteras i en öppen respons. Om vi utgår ifrån att lyssnarens lyssnande omfattar olika sätt att lyssna så blir det i lyssnarens talande naturligt att kategorisera responsen efter detta lyssnande. Enkelt uttryckt betyder det att exempelvis ett empatiskt lyssnande kan följas av en empatisk respons, eller att vi av en empatisk respons drar slutsatsen att den har föregåtts av ett empatiskt lyssnande i lyssnarens tidigare lyssnande. Mer om detta strax.

Den abstrakta och mer avancerade nivån, slutligen, gäller förmågan att lyssna uppmärksamt ur olika perspektiv samt förmågan att utveckla lyssreceptionen. Att utveckla konsten att lyssna uppmärksamt (Adelmann 2009 kap. 6) handlar om att utveckla förmågan att medvetet rikta och kombinera (den yrkesmässiga) uppmärksamheten på flera olika sätt. Vi kan t.ex. flytta vårt uppmärksamhetsfokus både i tid (mellan nu och då) och rum (mellan inåt och utåt). Det är förstås skillnad om jag i mitt lyssnande befinner mig här och nu eller där och då. Men vi kan också anlägga ett brett eller smalt perspektiv, där vi väljer mellan bakgrund och förgrund, eller kanske rentav ett metaperspektiv, där vi tar ett steg tillbaka och uppmärksammar vår egen uppmärksamhet. Genom simultant lyssnande¹³ kan vi alltså kombinera (minst) sju olika perspektiv.

¹³ Ett simultant lyssnande innebär här att du kan upprätthålla uppmärksamheten ur flera perspektiv samtidigt (Adelmann 2009).

Att utveckla konsten att lyssna till röster (Adelmann 2009 kap. 7) handlar om att utveckla förmågan att vandra mellan olika lyssnarvärldar, att utveckla lyssreceptionen. Till skillnad från läsforskningen saknar lyssforskningen i stor utsträckning en sociokulturell receptionsteori. Med ett vidgat dialogbegrepp (Bakhtin 1984 & 1999), där dialogen omfattar såväl muntliga och skriftliga texter som inre och yttre dialog, blir emellertid parallellerna till och likheterna med läsning och litteraturreception uppenbara. Som lyssnare gäller det att vara medveten om både sin egen lyssnarvärld och att den egna lyssnarvärlden (kan) förändras med varje möte.

Huruvida det verkligen blir ett möte eller ej är beroende av dels min förmåga att stiga ut och in i olika lyssnarvärldar, dels min förmåga att vara öppen och mottaglig för den andre och kunna ge en adekvat respons till den andre (Adelmann 2009:108). Genom att möta nya röster kan jag alltså få syn på nya lyssnarvärldar, som berikar och förändrar min egen lyssnarvärld. Dessa röstmöten och rösterfarenheter kan utveckla min förmåga till lyssreception och skapa underlag för att konstruera hörda, sedda och upplevda röster i en konstant röstförändring.

Att de här föreslagna sex bedömningsunderlagen för lyssutveckling rör sig på olika abstraktionsnivåer betyder inte att de nödvändigtvis bygger på varandra i en given turordning. Likaväl som det finns vuxna som har svårt för att låta andra tala till punkt finns det barn och ungdomar som har förmågan att lyssna uppmärksamt långa stunder. Att gå från grundläggande till mer avancerade lyssfärdigheter handlar här mer om att bredda och fördjupa sin repertoar av lyssförmågor och lyssfärdigheter.

Alfabetets avlyssning på sex olika sätt

Vi avslutar vårt lyss-ABC, med bokstaven A: "A" – som i avlyssningens, avkodningens, tolkningens och betydelseernas *alfabet*. I vilken gymnasielärobok som helst i svenska kan vi få lära oss olika sätt att läsa. Det är t.ex. skillnad mellan att läsa intensivt och extensivt, att sök-, djup- eller översiktsläsa, att avkoda eller att tolka och förstå. Allt detta har förstås sina motsvarigheter inom lyssaspekten, men jag ska här nöja mig med att utifrån amerikanerna Wolvins & Coakleys (1996 [1982]) forskning presentera sex olika sätt att lyssna, sex olika lysstyper (Adelmann 2009 kap. 10).

Enligt Wolvin & Coakley (1996) är den mest grundläggande lysstypen *diskriminerande lyssning*, d.v.s. förmågan att särskilja och urskilja det väsentliga mellan olika auditiva och olika visuella intryck. Det är genom diskriminerande lyssning som vi uppfattar olika stämningar i (klass)rummet eller märker att det snart blir oväder. Det är också när vi diskriminerar som vi förstår skillnaderna mellan olika verbala beteenden, t.ex. olika uttal och dialekter, och olika ickeverbala beteenden, t.ex. gester och ansiktsuttryck. Den här typen av

lyssnande är förutsättningen för de övriga och den effektiva diskriminerande lyssnaren uppmärksammar olika verbala och ickeverbala ledtrådar.

En stor del av den vardagliga undervisningsprocessen i skolan grundar sig på nästa lysstyp, nämligen *förståelselyssning*. Oavsett om det gäller ett berättande, beskrivande, instruerande, förklarande, utredande eller argumenterande samtal så behövs en lyhörd och följsam lyssförståelse. Man kan säga att förståelselyssning i huvudsak handlar om att fråga, återberätta och bekräfta. När vi ställer relevanta och klagörande frågor, när vi parafraserar för att undvika förhastade slutsatser, samt när vi lyssnar efter och bekräftar talarens underliggande känslor, då utövar vi en effektiv förståelselyssning. Men att försöka förstå betyder inte nödvändigtvis att instämma eller tro på samma sak, och att bekräfta den andres känslor är inte detsamma som att hålla med.

Genom uppmärksam diskriminering och lyhörd förståelselyssning har vi lagt grunden för lyssnarens möjligheter att positionera sig på olika sätt. En sådan positionering kallar Wolvin & Coakley (1996) för *kritisk lyssning*, och de understryker betydelsen av kritisk lyssning för den enskilde i det moderna samhället med följande kommentar: ”we must be effective critical listeners if we are to protect and control ourselves rather than allowing others to control us.” (1996:316)

Precis som i den klassiska retoriken gäller det därför för den effektiva kritiska lyssnaren att granska för det första vems intressen talaren företräder eller vilken kompetens talaren besitter (*ethos*). För det andra undersöker den kritiska lyssnaren argumentens hållbarhet och relevans (*logos*). För det tredje och sista begränsar den kritiska lyssnaren de känslor som talaren framkallar genom att förstå och bearbeta effekterna av ett känsloladdat språk och ta ansvar för en ändamålsenlig respons (*pathos*).

Det fjärde sättet att lyssna, *empatisk lyssning*, handlar om att kunna bortse från sina egna behov och intressen och att försöka förstå en persons problem utifrån hennes eget perspektiv. Empatisk lyssning innebär en betoning av att lyssna till den andres känslouttryck och känsloliv. Som lyssnare måste jag försöka att återskapa den andres lyssnarvärld, med tankar och känslor, och uppleva den som *om* den vore min egen. Men det räcker inte med att uppfatta den andres känsloläge, kognitivt och affektivt, utan det gäller också att kommunicera detta beteendemässigt, verbalt och ickeverbalt. Att uppnå syftet med empatiskt lyssnande är exempel på en avancerad lyssfärdighet.

Varje gång vi finner glädje och njutning i att interagera socialt för dess egen skull upplever vi en *uppskattande lyssning*. Denna sociala uppskattning bygger på lyssnarens förmåga till inlevelse.¹⁴ Till vardags handlar det om vårt sociala umgänge, då vi samtalar förtroendefullt med nära och kära, uttrycker vår

¹⁴ När det gäller den amerikanska diskussionen om socialt, uppskattande, ömsesidigt, relationellt eller dialogiskt lyssnande delas det sociala spektrat här upp i två delar; en som gäller social uppskattning och bygger på inlevelse, och en som gäller social hängivenhet och bygger på identifikation.

vänskap på olika sätt, småpratar med grannen och utbyter erfarenheter på jobbet, sätter på vår favoritmusik eller en bra ljudbok, högläser och berättar tillsammans. Men även då vi söker oss till fritidsaktiviteter av olika slag för att koppla av eller låta oss underhållas på olika sätt ägnar vi oss åt en uppskattande lyssning. Vi lyssnar alltså i huvudsak varken för att kritisera eller empatisera, utan vårt inlevelsefulla småpratande och fritidsutövande syftar snarare till att skapa, stärka och utveckla sociala band och lyssrelationer. Den effektiva sociala lyssnaren utvecklar en vilja att lyssna med uppskattning och inlevelse, samt uppmärksammar mycket, ofta och gärna njutbara ljudupplevelser.

När den sociala uppskattningen övergår i social hängivenhet talar vi istället om *identifikatorisk lyssning*. Den sjätte och sista lysstypen omfattar då alla former av kärlek och förälskelse, nära vänskap och svärmisk beundran, idolskap och fanklubbar. För den effektiva sociala och identifikatoriska lyssnaren är det viktigt att å ena sidan vara medveten om (avsaknad av) lysshinder och blockeringar, på gott och ont, och att å den andra utveckla förmågan att känna kärlek, vänskap eller beundran för den andre/gruppen. Det blir också viktigt att kunna uttrycka sina innersta känslor både verbalt och icke-verbalt.

Genom att var och en "lär sig att lyssna" (*Lpo 94*, 2009:10) på (minst) sex olika sätt får vi också möjligheten att möta och matcha den andre med en konstruktiv och lyssanpassad respons.

Avslutning

Här slutar minimikursen och lyssningens ABC för den lyssfattige. Men samtidigt är lyssnande tveklöst den kommunikativa aktivitet som vi använder mest i vardagslivet (Adelmann 2002 & 2009). Detta numera välkända och allmänt accepterade faktum bland lyssforskare har föranlett den amerikanske professorn Walter D. Loban (1912-1992) att ge följande populärvetenskapliga sammanfattning av förhållandet: "Vi lyssnar en bok om dagen, vi talar en bok i veckan, vi läser en bok i månaden och vi skriver en bok om året." (Loban 1963, cit. ef. Wolvin & Coakley 1996:15, min övers.).

"Allt verkligt liv är möte", skriver Buber i *Jag och Du* (2001:18 [1923]); kulturella, språkliga och mediala möten, lägger vi till på den här konferensen. Det vore därför ytterst märkligt om den biologiska, psykologiska och språkliga dans som uppstår och pågår i varje vardagligt talspråksmöte för alla och envar även fortsättningsvis skulle i det närmaste ignoreras och behandlas som en fullständigt okänd receptionsdisciplin utan eget ABC.

Med tanke på att den svenska grundskolan inom kort kommer att få nya kursplaner i ämnena Svenska och Svenska som andraspråk aktualiseras därmed frågan om lyssaspektens didaktiska icke-existens som receptionsdisciplin i den svenska skolan (se Adelmann 2002 kap. 2.2). Men oavsett om tiden är mogen eller ej så finns det ingenting som hindrar dig som forskare och undervisande

lärare från att ta del av lyssningens ABC och praktisera valda delar i lyssningsforskningens 100-åriga historia (se Adelman 2002 kap. 3). Så välkommen till en kunskaps- och erfarenhetsresa om lyssförmåga och lyssfärdighet som kommer att förändra ditt liv. Och tack för att du lyssnade.

Litteratur

- Adelman, Kent (2002). *Att lyssna till röster. Ett vidgat lyssnandebegrepp i ett didaktiskt perspektiv*. Akademisk avhandling. Malmö: Avhandlingar från Lärarutbildningen vid Malmö högskola, nr 4.
- Adelman, Kent (2009). *Konsten att lyssna. Didaktiskt lyssnande i skola och utbildning*. Lund: Studentlitteratur.
- Bakhtin, Mikhail (1984 [1929/1963]). *Problems of Dostoevsky's Poetics*. 2:a uppl. Theory and History of Literature, Volume 8. Edited and translated by Caryl Emerson. Introduction by Wayne C. Booth. Manchester: Manchester University Press.
- Bakhtin, Mikhail (1999 [1986]). *Speech Genres and Other Late Essays*. Translated by Vern. W. McGee. Edited by Caryl Emerson and Michael Holquist. Austin, TX: University of Texas Press.
- Brownell, Judi (1996). *Listening. Attitudes, Principles, and Skills*. Boston: Allyn and Bacon.
- Buber, Martin (2001 [1923, sv. övers. 1963]), *Jag och Du*. Översättning Margit och Curt Norell. Falun: Dualis Förlag AB.
- Competent Communicators: K-12 Speaking, Listening, and Media Literacy* (1998). Standards and Competency Statements. National Communication Association (NCA). Annandale, VA: National Communication Association.
<http://www.natcom.org/NCA/files/ccLibraryFiles/FILENAME/000000000119/K12%20Standards.pdf> (Hämtat: 2009-08-07)
- Holm, Ulla (1992). *Empati. Att förstå andra människors känslor*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet Lpo 94*. Stockholm: Fritzes. www.skolverket.se (Hämtat: 2009-08-14)
- Purdy, Michael (1997). "What is Listening?". I: Michael Purdy & Deborah Borisoff (eds.), *Listening in Everyday Life. A Personal and Professional Approach*. 2nd ed. Lanham, MD: University Press of America. S. 1-20.
- Volosinov, V.N. (1996 [1929/1930 & 1973]). *Marxism and the Philosophy of Language*. Translated by Ladislav Matejka and I.R. Titunik. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Wolvin, Andrew D. & Carolyn Gwynn Coakley (1996 [1982]). *Listening*. 5th ed. Boston, MA: McGraw-Hill.

Författarpresentation

Kent Adelman är fil. doktor i Svenska med didaktisk inriktning med avhandlingen *Att lyssna till röster* (2002) och aktuell med *Konsten att lyssna* (2009). Han är verksam som lektor vid Lärarutbildningen på Malmö högskola, där hans forskningsintressen rör talspråk, receptionsdisciplinen lyssna, lyssutveckling samt lyssnandets förändring med nya ljudteknologier.